
Проф. др Јован Пурић
(Српска Православна Црква)

ТАЈНА ЧУДОТВОРНОСТИ ИКОНА

а) Уопште о чудима и њихов однос према *светим иконама*

Православни је став да *чудо* није магијски чин, јер само Живи Бог може да чини чуда, која се Божанским деловањем дешавају у свету (ср. 2 Кор. 12, 12).¹ Управо због тога свети Григорије Богослов Исуса Христа назива *Чудотворцем*,² Који је чинио чуда на разне начине,³ и Који наставља да чини чуда у Цркви Својој.⁴

На *светим рукотвореним иконама* се приказују чуда која чине духовно преображени свети људи, али их не чине сами од себе него чуда чини Бог преко Својих изабраника. По богооткривеној истини нико не може чинити чуда ако Бог није са њим (ср. Јн. 3, 2). Тако су свети Апостоли због показане дубоке вере⁵ примили дар од Бога⁶ да силом Божијом чине чуда - у *име Христово* (ср. Дап. 4, 7-10). Дакле, Исус Христос је источник чуда,⁷ о чему сведоче *свете рукотворене иконе*.

Чудо је израз љубави, свемогућства, мудрости и промишљања Тројичног Бога о васцелој творевини, а посебно о човеку као круни Божије творевине, и оно је стварност која карактерише Цркву Христову,⁸ а само се у Цркви чудо правилно поима. Између осталог, само оваплоћење Бога

---

¹ Јован Дамаскин, *Апологетска слова против опадача светих икона*, 1, 8.

² Григорије Богослов, "Επι Νθικὰ 325, PG 37, 813A; Ср. Атанасије Велики, *Против Јелина*, 44, PG 25, 88C. Кирило Александријски, "Οτι δια ταυτότητα τῆς φύσεως ὁ Υἱὸς μὲν ἐν τῷ Πατρὶ ἐστίν, PG 74, 213A.

³ Ср. Кирило Александријски, *Тумачење јеванђеља по Луки*, PG 72, 721D.

⁴ Ср. Григорије Нисијски, *Εἰς τὰ ἄσματα τῶν ἁσμάτων*, PG 44, 948C.

⁵ Ср. Εὐθαλίου Ἐπισκ. Σουλκῆς, "Εκθεσις Καφαλαίων τῶν Πράξεων, PG 85, 636A; Атанасије Велики, *Βίος καὶ Πολιτεία Ἀντωνίου*, 57, PG 26, 925B.

⁶ По трезвеноумљу Исидора Пилусиотиса, чињење чуда је дар – харизма. Ср. Исидор Пилусиотис, *Ἐπιστ. Βιβλίον Πρῶτον*, PG 78, 333C.

⁷ У протестантском свету одриче се постојање чуда; тако духовно опустошени Rudolf Bultmann, (Glauben und Verstehen, *Gesammelte Aufsätze*, I, Tübingen 1966, 227), у својој борби против изворног хришћанства, неосновано тврди да Исус Христос није чинио чуда.

⁸ Чуда Божија су основна карактеристика изворног Хришћанства. Ср. F. R. Barry, *Questioning Faith*, London 1965, 98.

Логоса је право чудо⁹ преко којег се људима објављује да је Син Божји (Друго Лице Свете Тројице – Бог) постао истински Човек – Богочовек, и да хришћанство има Бого-човечански карактер.

Боље речено, чудо је очигледно Самообјављивање Бога у свету и Његово стварно присуство у историји, у којој Бог на богодоличан и човекодоличан начин динамично учествује и објављује човеку тајну Домостроја спасења. Свако чудо Божије у себи носи спасоносну поруку и има за циљ да приведе палог човека у заједницу Тројичног Бога.

Онај ко не разуме тајну чуда, тај не може правилно да разуме ни тајну Откривења Божијег нити тајну чудотворне моћи *светих рукотворених икона*. Тајна чудотворности *икона* је тесно повезана са тајном Домостроја спасења.

б) Чудотворна моћ *светих икона*

Чудотворна моћ *светих икона* је последица човекољубивости Божије, јер на тај начин се утврђује вера иконопоштовалаца у Живога Бога.¹⁰ Између осталог, не смемо заборавити чињеницу да чуда, која се дешавају преко *светих икона*, потврђују однос *икона* са њиховим *узором*,¹¹ и на *рукотвореним иконама* се иконично приказују Свети како чине чуда.¹² Дакле, *света рукотворена икона* има чудотворну моћ јер она у *себи* има иконичну представу свога *узора*, односно благодат Божија чини чуда (ср. Дап. 5, 15; 19, 12),¹³ а не вештаство само по себи. Отац Сергије Булгаков појашњавајући ову истину вели да ми, православни хришћани, чудо схватамо као деловање Бога у границама овога света, деловања која само усмеравају живот света.¹⁴ Чудо, дакле, није толико *натприродна ствар*, колико је оно *знак* и *знамење*, то јест, како рече Аверницева, симболична форма откривења.¹⁵ То значи да „чудотворност *икона* у сопственом смислу речи указују на *појаву* која је произишла од иконе – на знаке благодати које су се кроз њу јавили. А исцелење душе додиром, преко иконе, са духовним светом, јесте, пре свега и неопходније од свега јављање чудотворне помоћи“.¹⁶

По православном хришћанском учењу, све *свете иконе* су чудотворне, јер оне поседују Божанску нетварну благодат, и погрешно је мишљење

⁹ По мишљењу блаженог Августина, Оваплоћење Сина Божијег сачињава основно чудо Новог Завета: „Deus ergo naturam nostram, id est, animam rationalem carnemque hominis Christi suscepit, susceptione singula mirabili vel mirabiliter singulari...“, (De conceptione et gratia, PL 44, 934). Ср. Теодор Тарсијски, *Fragmenta in psalms*, ps. 82,18, PG 33, 1616B.

¹⁰ Ср. Mansi 13, 125BC. Атанасије Велики, Περὶ τῆς εἰκόνης τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ γενομένου θαύματος ἐν Βηρυτῶ τῇ πόλει, 2, PG 28, 805.

¹¹ Ср. Τσελεγγίδη Δ., Ἡ Θεολογία τῆς Εἰκόνας καὶ ἡ ἀνθρωπολογικὴ σημασία τῆς, 164.

¹² Ср. Mansi 13, 65D.

¹³ Ср. Γερμανοῦ Κωνσταντινουπόλεως, Ἐπιστολὴ πρὸς Κωνσταντῖνον Νακωλείας, PG 98, 185BC. Mansi 13, 124-125.

¹⁴ Сергеј Булгаков, *О Еванђелским чудима*, Београд 1996, 7.

¹⁵ Сергеј Сергејевич Аверницева, *Поетика рановизантијске књижевности*, Београд 1982, 141.

¹⁶ Павле Флоренски, *Иконостаc*, 49.

по којем су само поједине *свете иконе* чудотворне.¹⁷ На свакој *светој рукотвореној икони* је присутан облагодаћени лик Светога, који испуњава *свету икону* благодаћу коју Свети поседује и носи у себи.¹⁸ Једном речју, присутна благодат Светога Духа на *рукотвореним иконама* их чини чудотворним и светим, а то је и био разлог што је изнесено мишљење по којем не треба посебним чином (молитвама) освећивати *иконе*, јер су оне већ *свете* пошто их освећује изображени лик Светога, односно, Бог¹⁹ преко лика Светога.

Међутим, требало би знати да се вера иконопоштовалаца налази у нераскидивој вези са иконишно изображеним ликовима на *светим иконама*, преко којих Личнос(т)ни и Живи Бог чина чуда. То што се поједине *свете иконе* називају *чудотворним*, а друге не, тесно је повезано са вером човека хришћанина и са тајном Домостроја спасења,²⁰ а не због тога што наводно поједине *свете иконе* нису чудотворне.

Слободно можемо рећи да по православном учењу *свете иконе* нису бездушне и мртво вештаство (материја), као што то неосновано мисле заблудели иконоборци, већ су оне богоизабрано средство преко којег Живи Тројични Бог ступа у заједницу са човеком²¹ откривајући му да је живот чудо, и да преко *светих икона*, као подсећања на горњи *прволик*, ступамо у истински духовни и доживљајни опит.

По православном поимању изрази *поклоњење* и *поштовање светих икона* су једнозначне и исте важности.²²

¹⁷ Ср. М. Σιώτου, *Ἱστορία καὶ θεολογία τῶν Ἱερῶν Εἰκόνων*, 168.

¹⁸ Ср. Јован Дамаскин, *Απολογετικά ῥηματα πρὸς τὴν ἑρесь τῶν ἰκονομαχῶν*, 1, PG 94, 1264BC. Σιώτου Μ., *Ἡ διδασκαλία τῆς Ὀρθόδοξου Ἐκκλησίας περὶ τῶν θαυματουργῶν εἰκόνων*, *Ἀνάπτυξιν ἐκ τοῦ «Ἡμερολογίου τῆς Μεγαλόχαρης 1973»*, ἐν Ἀθήναις 1973, 27.

¹⁹ Ср. Ἀθανασίου Πάριου, *Δήλωσις τῆς ἐν τῷ Ἁγίῳ Ὁρει ταραχῶν ἀληθείας*, Ἀθῆναι 1988, 122-124. Καμπάνιας Θεοφίλου, *Ταμείον Ὀρθοδοξίας*, Θεσσαλονίκη 1984, 126-128; Προικονησου Φιλόθεου, «Ἡ δι' ἁγίου Μύρου χρίσις τῶν ἱερῶν εἰκόνων», *Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς* 44 (1961) 247. Mansi 13, 269-272.

²⁰ На ову тему је сјајно одговорио свети Герман, патријарх Цариградски: «Εἰ δὲ καὶ νῦν οὐχ ὄραται ἢ τοιαύτη τῆς εἰκόνης γινομένη θαυματουργία οὐ παρὰ τοῦτο τὰ πρῶτην ἀπιστιῆσεται, ἵνα μὴ ὁμοίως ἀπίστα κρίνονται τὰ ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν ἀποστόλων ἱστορούμενα ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ κηρύγματος σημεῖα καὶ χαρίσματα διάφορά του Πνεύματος, τὰ νῦν οὐδαμῶς ἐνεργούμενα», (*Ἐπιστολαὶ δογματικαὶ* 4, Πρὸς Θωμαν ἐπίσκοπον Κλαυδιουπόλεως, PG 98, 185B).

²¹ Ср. Κορναράκη Κωνσταντίνου, *Ἡ θεολογία τῶν εἰκόνων κατὰ τὸν ὅσιο Θεόδωρο τὸ Στουδίτην*, 237.

²² Ср. Теодор Студит, *Ἀντιρρητικός* 2, 28, PG 99, 373A и 337A. Међутим, свети Јован Дамаскин осим израза «προσκυνῶ», употребљава и израз «τιμὴν προσάγω», (Тачно изложење православне вере, III, 1, PG 94, 1317C), «σέβω», «δι' αἰδοῦς ἄγω», «τιμῶ» и др. Види: Н. Menges, *Die Bilderlehre des hl. Johannes von Damaskus*, Kalmütz 1937, 68.

Поштовање *светих икона* од стране хришћана је вршено још у древној хришћанској Цркви,²³ и није новотарија,²⁴ него своје порекло води још из Старога Завета,²⁵ и оно је знак покорности, то јест потчињености и смирења.²⁶ Указивање части *светим рукотвореним иконама* једна је од основних карактеристика Православне Источне Цркве.²⁷ Постоји више разлога због којих хришћани указују поштовање *светим иконама*,²⁸ али од посебне важности је свакако духовни дијалог који постоји између иконопоштовалаца и Светих ликова изображених на *иконама*, тако да поштовање и поклоњење *светим иконама* прелази (узноси се) на њихов *прволик*.²⁹

О постојању *светих икона* и њиховом поштовању не говоре само писмени извори и археолошки налази него и Свето Предање.³⁰ Орос вере Седмог Васељенског сабора (787. год.) ту истину посебно истиче: „Ми се држимо неизменљиво свих црквених завештаних нам писаних и неписаних предања, од којих је једно и изображавање иконишног (ликовног) живописа, јер је сагласно историји јеванђелске проповеди, ради потврђивања истинског а не привидног очовечења Бога Логоса, и служи једнакој истоветној користи, пошто ствари које једна на другу указују очигледно да имају и узајамне појаве“.³¹

Следећи пророчким изрекама, идући за апостолским поукама и следећи јеванђелским повестима, православни хришћани се клањају *светим рукотвореним иконама* и као богопоучени и истински иконопоштоваоци одају им дужну почит,³² док јеретици, иконоборци, поклоњење иконама неосновано сматрају идолопоклонством.³³

²³ Ср. Теодор Студит, Ἀντιρρητικός 1, PG 99, 349A; Μ. Σιώτου, Ἱστορία καὶ θεολογία τῶν Ἱερῶν Εἰκόνων, Ἀθήναι 1990, 78. J. Pelican, *The Christian Tradition. A History of the Development of Doctrine*, t. 2. The spirit of Eastern Christendom (1600-1700), Chicago and London 1974, 101; Γιαννόπουλου Βάσ., Αἱ χριστολογικαὶ ἀντιλήψεις τῶν εἰκονομάχων, 162, примедба 51; Ernst Kitzinger, *The Cult of Images in the Age before Iconoclasm*, *Dumbarton Oaks Papers* 8 (1954) 95-115; N. H. Baynes, *The Icons before Iconoclasm*, *The Harvard Theological Review* 44 (1951) 93. Свети Григорије Богослов, (Беседа 38, на Богојављење, 17, PG 36, 329D-332A) каже да су хришћани поштовали Витлејем, и да су «τὴν φάτιν προσκύνησαν».

²⁴ Ср. Mansi 13, 325E.

²⁵ Ср. Пост. 47, 31.

²⁶ Јован Дамаскин, *Апологетска слова против опадача светих икона*, 3,27.

²⁷ Ср. Fr. Heiler, *Urkirche und Ostkirche*, München 1937, 291-295.

²⁸ Опширније овој теми види: Χρήστου Κρικόνη, Περὶ τῆς τιμῆς Ἱερῶν εἰκόνων, *Θεολογία* 67 (1996) 85-87.

²⁹ Ср. Василије Велики, *О Духу Светоме*, 18, 45, ВЕПЕС 52, 269.

³⁰ Ср. Јован Дамаскин, *нав. дело*, 1, 23; Mansi, 13, 5. H. Greeven, «Προσκυνῶ, προσκυνητῆς», у: G. Kittel Th. Wrb. Z. N.T., Stuttgart 1959, 6, 760, 33-34.

³¹ Предео са грчког изворника Атанасије Јевтић, у: *Градац* 16 (1988) 33.

³² Ср. Григорије *Богослов*, Слово 44, у Недељу обновљења, PG 40, 608-621.

³³ Ср. Mansi 13, 252, 260AB. Свети Оци су сачували од заборава чињеницу да је било и оних иконобораца који су дозвољавали иконишно изображавање Исуса Христа, али под условом да се истој не указује поклоњење. Ср. Теодор Студит, Ἀντιρρητικός 2, PG 99, 353BC.

У Синодику у Недељу Православља из 843. године стоји: „Пророци како видеше, Апостоли како научише, Црква како је примила, Учитељи како су одогматили, васељена како се огласила, Благодат како је засијала, Истина како се доказала, лаж како је протерана, Премудрост како се смело исказала, Христос како је наградом потврдио – тако мислимо, тако говоримо, тако проповедамо: Христа Истинитог Бога нашег и Његове Светитеље чествујући речима, списима, мислима, жртвама, храмовима, иконама; Њега као Бога и Владика поштујући и клањајући Му се, а њих ради заједничког (нам) Господа и као Његове верне служитеље чествујући и одајући им односно поклоњење. Ово је вера Апостола. Ово је вера Отаца. Ово је вера православних. Ова вера васељену утврди“.³⁴ Недељу Православља бисмо могли назвати рођенданом поклоњења, поштовања и теологије *иконе*. Међутим, овде ћемо нагласити да догматско значење *иконе*, које важи за Византију, не значи и за Запад за који је *икона* имала једино дидактичко значење. Сасвим је исправна тврдња да је поштовање *светих икона* за Запад била само побожна навика, док је за Византију оно било једно од најважнијих и најдубљих изражајних средстава религиозности,³⁵ односно *свете иконе* су неодвојиве од Литургије и светотајинског живота православних хришћана.

Свети Јован Дамаскин износи став да постоји више врста поклоњења. По њему, прва врста поклоњења јесте богопоклоњење (*ἡ κατὰ λατρείαν*) које приносимо једино поклоњења по природи достојном Богу, и то на разне начине: Прво, на начин служења (*δουλείας*). Њему се клањају сва створења као слуге господару;³⁶ Други начин је начин дивљења и богоचेжње, на који се Богу поклањамо ради Његове природне славе. Јер Он је једини прослављен, не у смислу да од неког другог има (прима) славу него зато што је Он *Сам* узрок сваке славе и сваког добра;³⁷ Трећи начин јесте начин благодарности за добра која су се ради нас догодила;³⁸ Четврти начин јесте начин лишености и наде на добротинства, на основу којих знамо да без Њега не можемо ништа чинити или имати добро;³⁹ Пети начин је начин покајања и исповести. Јер кад грешимо поклањамо се и припадамо Богу молећи се за опроштај грехова као захвалне слуге.⁴⁰

Свети Јован Дамаскин закључује да је поклоњење символ страхопоштовања, љубави и почести, покорности и смирења. Међутим, свети Отац упозорава да се никоме не сме клањати као Богу осим једином Богу по природи, а другима давати оно што им припада ради Господа.⁴¹ Свети Теодор Студит изричито наглашава да хришћани клањајући се Светима изражавају своје поштовање а не указују им божанско служење и не служе

³⁴ Предео са грчког изворника Атанасије Јевтић, у: *Градац* 16 (1988) 35.

³⁵ Г. Острогорски, *О веровањима и схватањима Византинаца*, Београд 1970, 179.

³⁶ Јован Дамаскин, *Апологетска слова против опадача светих икона*, 3, 28.

³⁷ *Исто*, 3, 29.

³⁸ *Исто*, 3, 30.

³⁹ *Исто*, 3, 31.

⁴⁰ *Исто*, 3, 32.

⁴¹ *Исто*, 3, 40.

им на божански начин.⁴² Затим, свети Теодор додаје да би такав човек требало још да зна да поклоњење не бива самој суштини иконе, јер је то неумесно и својствено онима који служе твари већма него Творцу (Рм. 1, 25).⁴³ Једном речју, православни иконопоштоваоци се не клањају вештаству – материји од које је *икона* направљена, то јест поклоњење и служење Тројичном Богу се не поистовећује са иконопоштовањем,⁴⁴ јер уколико би се поистоветило тада би то било идопоклоњење, и иконоборци би заиста били у праву што одбацују *рукотворене иконе*.

Изражавајући свеправославно учење о поштовању *светих икона*, Јован Дамаскин је категоричан и карактеристично пише: „Не клањам се материји него се клањам Творцу материје, онеме који је ради мене постао материја, и изволео да се настани у материји, и који ми је преко материје остварио спасење. Но, не поштујем њу као Бога, не дао Бог! Јер како може бити Бог оно што је из ничега настало?”⁴⁵ Међутим свети Оци појашњавајући ову мисао дадају да се ми клањамо обема природама у Христу, јер је са телом Његовим сједињено Божанство. Не додајемо четврто лице Светој Тројици, него исповедамо једно Лице Бога Логоса и тела Његовог. Тројица је остала Тројицом и по оваплоћењу Логоса.⁴⁶

Од посебне важности је чињеница да, као што вели свети Василије Велики, поштовање иконе прелази на прволик.⁴⁷ Ову мисао потврђује Теодор Студит по којем свако поштовање икона усходи преко њиховог прволика ка своме Богу.⁴⁸ Иако свети Василије користи израз *прелази*, а свети Теодор Студит користи глагол *узноси*, можемо рећи да се оба израза међусобно слажу и износе једну и исту истину. Дакле, из наведених речи се јасно види да се поштовање и поклоњење указује *прволику иконе* а не самој *рукотвореној икони*, док увреда *икона* доводи до увреде самог *узора (прволика)*.⁴⁹ Светоотачки је став да је једно и једино божанско поклоњење Светој и Једносушној Тројици, и ради Ње су ова различита поклоњења другима, јер се Њој јединствено и узносе сва друга поклоњења.⁵⁰ Значи, „ко се поклања икони, поклања се онеме кога икона верно показује. Јер се он не поклања суштини (суштеству, материји) иконе, него насликаноме на њој; нити он идентичношћу поклоњења раздељује икону од прволика (архетипа), јер је икона сличношћу изображења идентична са прволиком...

⁴² Теодор Студит, *Писмо Платону, своје духовном оцу, о поштовању икона*, 6. Види: Mansi 13, 128-129.

⁴³ Теодор Студит, *нав. дело*, 6.

⁴⁴ Ср. Γερμανοῦ Κωνσταντινουπόλεως, «Ἐπιστολή πρὸς Θωμᾶ ἐπίσκοπον Κλαυδίου-πόλεως», PG 98, 173D; *Исто*, 160D; Λεοντίου Νεαπόλεως, Ἐκ τοῦ πέμπτου λόγου ὑπὲρ τῶν χριστιανῶν ἀπολογίας κατὰ Ἰουδαίων, καὶ περὶ εἰκόνων, 3 PG 93, 1597C.

⁴⁵ Јован Дамаскин, *нав. дело*, 1, 16.

⁴⁶ Ср. Јован Дамаскин, *Тачно изложење православне вере*, PG 94, 1025C, 1004B; Максим Исповедник, *Одговори Таласију*, 90, 876CD.

⁴⁷ Василије Велики, *О Духу Светоме*, 18, 45, PG 32, 149C.

⁴⁸ Теодор Студит, *Писмо Платону, своје духовном оцу, о поштовању икона*, 11. Ср. *Исти*, Αντιρρητικός 2, 28, PG 99, 372A.

⁴⁹ Ср. Mansi 13, 69C.

⁵⁰ Теодор Студит, *Писмо Платону, своје духовном оцу, о поштовању икона*, 11.

Ако, дакле, част прелази на прволик, онда почасно поклоњење није једно ово а друго оно, него је оно једно и исто, као што је један и исти прототип (прволик) којем се одаје поклоњење на икони“.⁵¹

Православни хришћани служе и клањају се само Живоме Богу, док се сасвим другачије поштовање указује Божијим створењима – *светим људима*, то јест онима који су се колико је могуће уподобили Богу својом слободном вољом и Божијим уселењем и сарадњом (нетварном благодаћу); они се истински називају и богови, али не по природи него по усвојењу (по благодати), као што се усијано гвозђе назива огањ, но не по природи него по усвојењу и примању огња. Свети Јован Дамаскин развија ову мисао и додаје да они заиста и јесу богови али не по природи, него као заједничари Бога; поклањамо им се као онима који су од Бога прослављени и као служитeljима и литурзима Божијим и као онима који су из љубави према Њему стекли смелост. Јован Дамаскин истиче да се њима поклањамо јер се тиме служи Цркви.⁵² Свети Јован Студит позива да запазимо разлику код природне иконе и (њеног) узрока, то јест Сина и Оца, пошто је једна природа – једно је и поклоњење (Оцу и Сину), по идентичности природе, а не по ипостаси. „Пошто исповедамо једну природу (Свете Тројице), исповедамо и једно поклоњење и славословље Свете Тројице, али три Ипостаси: Оца и Сина и Духа Светога. Док код иконе (настале) подражавањем и код њеног прволика, то јест код Христа и иконе Христове, пошто је једна Ипостас Христа – једно је овде и поклоњење, и то очигледно по идентичности те једне Ипостаси, а не по различитости природа Христа и иконе. Ако пак кажемо да, као што је једно поклоњење икони и прволику по идентичности ипостаси, тако је (једно) и по идентитету природа, онда не признајемо разлику слике и насликаног, него ће бити како једна ипостас, тако и једна природа иконе Христове и Самога Христа, и – ми упадамо у јелинско многобоштво, обоготворавајући слику материје која се употребљава за сликање иконе Христове. Овде ћемо отворити уста иконоборцима да нас оптужују да, клањајући се Једноме Богу у три Ипостаси, ми се клањамо и многим боговима и поштујемо их.

Ако пак опет неко каже да се поклоњење икони не односи на прволик ни по идентичности ипостаси ни по идентичности природе, онда је очигледно разделио моћ и одвојио славу прволика од *иконе*, те тако клањајући се *икони* Христа, он чини једно идолопоклонство, уводећи не једно него два поклоњења. Управо се то и старају да покажу иконоборци, одричући у том случају, што је и нормално, да је Христос описив по телу, чиме је једнак са онима који сматрају да је Бог само привидно и у машти дошао и људима на земљи. Но нека безбоштво и једних и других буде подједнако вргнуто у таму њима својственоу. Истинита пак вера хришћана, као што је већ речено, исповеда да, као што је у Светој Тројици једно поклоњење због заједничког Божанства, тако и за икону Христа исповеда једно и исто поклоњење због идентичности Ипостаси Христове. Јер се

⁵¹ Исто, 2. Ср. Теодор Студит, *Ἀντιρρητικὸς 3*, PG 99, 425C. P. Alexander, *The patriarch Nicephorus of Constantinople*. Ecclesiastical policy and image worship in the Byzantine Empire, Oxford 1958, 194.

⁵² Јован Дамаскин, *Апологетска слова против опадача светих икона*, 3, 33.

једној и истој Ипостаси поклањамо, макар она била и насликана. Иначе то неће бити икона ако се чашћу (поштовањем) одваја и раздељује од свога прволика, него ће то бити нека самостално постојећа ствар. Тако, дакле, и у поклоњењу икони Христовој остаје једно поклоњење и славословље Свехвалне и Блажене Тројице⁵³.

Међутим, по Теодоровом мудрому закључивању, као што се поклоњење (поштовање) икона узноси и прелази на *прволик* – на Христа, тако се исто од *прволика* враћа на *рукотворену икону*.⁵⁴ Свети Отац поручује да би требало веровати да на њу силази Божанска благодат и да она пружа освећење, онима који јој приступају са вером.⁵⁵ Хришћани се, дакле, клањају *иконама* и поштују их због тога што су оне постале *свете*, то јест осветила их је сила нетварних Божијих енергија преко *лика* који је на њима изображен (насликан). На *рукотвореним иконама* хришћани виде свете *ликове* као чудотворце, и моле се Богу да их учини учесницима оних добара у којима уживају Свети.⁵⁶ Значи, постоји живо општење између човека хришћанина и *прволика* на основу којег су *слике* (*са лика*) и настале.

Можемо рећи да по православном поимању икопоштовања и иконопоклоњења, преко *рукотворене иконе* постоји узајамни живи и љубећи однос (заједница, општење) између *прволика* и човека хришћанина⁵⁷ који је створен *по лику Божијем*.⁵⁸ Пошто је, дакле, срж православног иконопоштовања љубав,⁵⁹ православни хришћанин из тог разлога прилази *икони* са страхопоштовањем⁶⁰ и целивањем.⁶¹ Овде ћемо рећи само још и то да се општење човека преко *рукотворених икона* са њеним *прволиком* одвија непосредно само када је реч о икони Христовој, међутим када се ради о поштовању икона Пресвете Богородице и Светитеља, тада је реч о релативном и посредничком општењу са Тројичним Богом.⁶²

⁵³ Теодор Студит, *Писмо Платону, своје духовном оцу*, о поштовању икона, 4 – 5. Сравни: Mansi 13, 49В и 53А. Γερμανοῦ Κωνσταντινουπόλεως, Ἐπιστολαὶ δογματικαὶ 2, Πρὸς Ἰωάννην ἐπίσκοπον Συνάδων, PG 98, 160С. Ἰωάννης Ἱεροσολύμων, Αντιρρητικός 3, 3, PG 99, 42В. Κορνάρᾱκη Κωνσταντίνου, Ἡ θεολογία τῶν εἰκόνων κατὰ τὸν ὄσιο Θεόδωρο τὸ Στουδίτη, 275-292.

⁵⁴ «Εἰ δὲ ἀναβαίνει καὶ κάτεισιν εὐδηλον ἐπὶ τὴν εἰκόνα ἀπὸ τοῦ πρωτοτύπου», Теодорит, "Ел. 380.

⁵⁵ Теодор Студит, *Писмо Платону, своје духовном оцу, о поштовању икона*, 11.

⁵⁶ Ср. Mansi 13, 168.

⁵⁷ Ср. Κορνάρᾱκη Κωνσταντίνου, Ἡ θεολογία τῶν εἰκόνων κατὰ τὸν ὄσιο Θεόδωρο τὸ Στουδίτη, 253.

⁵⁸ Ср. J. Pelikan, *The Spirit Tradition: A History of the Development of Doktrine*, vol. 2, *The Spirit of Eastern Christendom (600-1700)*, Chicago 1974, 95-96.

⁵⁹ А. Левтић, *1200. година Седмог Васељенског сабора*, Градац, година 16 (1984) 11.

⁶⁰ Ср. Mansi 13, 56В.

⁶¹ Патријарх Тарасије, (Ἐπιστολὴ πρὸς τοὺς βασιλεῖς Κωνσταντίνον καὶ Εἰρήνην, PG 98, 1432D), тумачећи израз «поклоњење», каже: «κυνεῖν» - *поклањати се* на старом грчком дијалекту значи «φιλεῖν» - *волети* и «ασπάζεσθαι» - *целивати* (љубити). Јер кад неко воли, он се томе и поклања, то јест, љуби и целива као што то показује и наш људски однос, кад се према пријатељима односимо са пажњом и љубављу⁶².

⁶² Ср. Теодор Студит, "Ел. 57. Λεοντίου Νεапόλεως, Ἐκ τοῦ πέμπτου λόγου... Κατὰ

По светоотачком учењу, човек хришћанин се поистовећује са православном вером. Зато онај човек који са дубоком вером приступа ка хришћанским истинама, велику награду ће задобити а „који се двоуми сличан је таласу морском, ветром гоњеном и узбурканом“ (Јак. 1, 6), такав неће ништа задобити. Међутим, само су Свети веру до краја одржали и Богу угодили. Имајући у виду ту истину, свети Сава, први архиепископ српски, у *Житију Светога Симеона* позива православне Србе да ум њихов буде на небесима у гледању на красоте рајске, на обитељи вечне, на анђeosке хорове, на онај живот. Због тога, православни хришћани поштујући свете иконе не приносе поклоњење материји (вештаству), него онима (Светима) који су на њима насликани, јер част иконе узлази прволику.⁶³

Једном речју, овде се догађа *чудо* а не магијски чин, као што поједини иконоборци неосновано тврде. На Седмом Васељенском сабору је донесена одлука о почасном поклоњењу светим *иконама* и указивању поштовања истим. *Орос*, то јест изложење вере Светих Отаца Седмог Васељенског сабора доносимо у целини: „Клањамо се поштујемо и са љубављу целивамо свечасну *икону* човечанског оваплоћења Бога Логоса (Христа), помазаног Божанством и оставшег непромењеног, тако да онај који је помазан вером сматра да - на икони - види Самога Бога, Који се јавио у телу и са људима поживео. Клањамо се и част одајемо и икони Пресвете Богородице, и иконама свечасних Божијих Светитеља, уздижући очи душе наше ка Првообразном Лику и узносећи ум наш на несхватљиво и неизрециво“.⁶⁴ Другачије речено, истинско поклоњење припада само Живоме Тројичном Богу, док Светитеље поштујемо само као оне које је Бог прославио и осветио Својим нетварним енергијама, то јест они заиста јесу богови али не по природи, него као заједничари Бога.⁶⁵ Очигледно је да Светима припада дужно поштовање у *духу и истини* (ср. Јн. 4, 24) због „односа“ у којем се они налазе са Богом.⁶⁶ Такво иконопоштовање, у којем је средиште Живи Тројични Бог, нема ничег заједничког са идололатријом, јер идололатрија се појављује само тада када недостаје указивање поштовања *лику* (прволику, првообразу) који је на иконама представљен. Међутим, православни иконопоштоваоци не раздељују *икону* од прволика, јер је икона сличношћу изображења идентична са прволиком.⁶⁷ Уколико недостаје такво указивање поштовања, тада *рукотворена икона* сама по себи постаје објекат поклоњења, то јест њој се служи као Божанству, што је равно идолопоклонству.⁶⁸ Бог је забранио поклоњење идолима јер су многобошци у својим паганским обредима користили идоле на којима су

⁶³ Ἰουδαίων, Mansi 13, 494ABC; Γερμανοῦ Κωνσταντινουπόλεως, Ἐπιστολὴ πρὸς Ἰωάννην Συννάδων, Mansi 13, 104AB.

⁶³ Ср. Јован Дамаскин, *нав. дело*, 3, 41.

⁶⁴ Ср. Mansi 13, 377CD и Mansi 12, 1086B.

⁶⁵ Јован Дамаскин, *нав. дело*, 3, 33.

⁶⁶ Ср. Μιχαὴλ Κηρουλαρίου, Ὁμιλία εἰς τὴν ἐορτὴν ἀναστηλώσεως τῶν εἰκόνων, PG 120, 729C.

⁶⁷ Теодор Студит, *Писмо Платону, своје духовном оцу, о поштовању икона*, 2.

⁶⁸ Ср. Τσελεγγίδη Δ., Ἡ Θεολογία τῆς Εἰκόνας καὶ ἡ ἀνθρωπολογικὴ σημασία της, 54.

били изображени демони – лажни богови, и служили им. Дакле, када је реч о поклоњењу *иконама* и поклоњењу *идолима*, морамо рећи да постоји суштинска разлика између истинског (православног) служења Тројичном Богу и служења лажним боговима - демонима.

Вештаство (материјал), које је употребљено за прављење *рукотворених икона*, има улогу средства које човек употребљава да би на њему насликао лик Исуса Христа и Његових богоугодника.⁶⁹ Значи, требало би знати да иконопоштоваоци служе Творцу а не творевини, односно не клањају се и не богослуже материји (вештаству, материјалу) од које су направљене *рукотворене иконе*, него се Живоме Богу клањају и Његове богоугоднике прослављају због духовно пресазданог *образа* Божијег који носе у себи, то јест ступају у општење са *ликом* који је насликан на *икони*, у чему се и види анагошки значај *рукотворених икона*.⁷⁰ Јасно је дакле да је *икона* име и обличје које је на *икони* написано.⁷¹

Због тога свако одрицање указивања поштовања *светим иконама*, односно *лику* који је на њима изображен (насликан),⁷² по православном трезвеноумљу се тумачи као прекидање ове богочовечанске заједнице и Црква осуђује такво неумесно понашање.⁷³ То значи да су „сва бића дужна да благодаре Богу и да му приносе вечно поклоњење, зато што све од Њега има постојање и у Њему се садржи и што има свима предаје изобилно од својих дарова и без тражења, и жели да се сви спасу и учествују у Његовој доброту“.⁷⁴ Одавно је речено да је свака *икона* света уколико је насликана (изображена) у славу Божију.⁷⁵

Неће бити на одмет да нагласимо чињеницу по којој уколико иконограф не успе да верно прикаже (наслика) прволик на *рукотвореној икони* да то не представља никакву препреку за хришћане да јој укажу дужно поштовање јер се поклоњење *икони* не односи на оно што недостаје него се односи на оно што поистовећује *икону* са *прволиком* (оригиналом, првообразом).⁷⁶ Једном речју, само Тројичног Бога обожавамо и Њему служимо,⁷⁷ док дужно поштовање указујемо *ликовима* изображеним на *рукотвореним иконама* јер преко њих (њиховим посредовањем) као живих и духовних спона стижемо у наручје Божије.

⁶⁹ Ср. Теодор Студит, *Ἀντιρρητικός* 1, PG 99, 341BC и *Ἀντιρρητικός* 3, PG 99, 433A.

⁷⁰ Ср. Јован Дамаскин, *нав. дело*, 1, 6. Види: Martin E. J., *A History of the iconoclastic controversy*, London 1930, 187.

⁷¹ Στέφανος Βόστρων, *Κατὰ Ἰουδαίων*, код: Hans Georg Thümmel, *Die Frühgeschichte der ostkirchlichen Bilderlehre: Texte und Untersuchungen zur Zeit vor dem Bilderstreit*, Texte und Untersuchungen, 139 и 366.

⁷² Ср. Mansi 13, 377E.

⁷³ Ср. Mansi 13, 408A.

⁷⁴ Јован Дамаскин, *нав. дело*, 3, 26.

⁷⁵ Ср. Στέφανος Βόστρων, *Κατὰ Ἰουδαίων*, код: Hans Georg Thümmel, *Die Frühgeschichte der ostkirchlichen Bilderlehre: Texte und Untersuchungen zur Zeit vor dem Bilderstreit*, Texte und Untersuchungen 139, Berlin 1992, 364.

⁷⁶ Ср. Теодор Студит, *Ἀντιρρητικός* 3, 3, PG 99, 421C; Δ. Τσελεγγίδη, *Ἡ Θεολογία τῆς Εἰκόνας καὶ ἡ ἀνθρωπολογικὴ σημασία της*, 55.

⁷⁷ Ср. Γερμανός, *Ἐπιστολαὶ δογματικαὶ* 4, *Πρὸς Θωμᾶν ἐπίσκοπον Κλαυδιουπόλε-*

У закључку бисмо могли рећи да је иконопоштовање израз православне вере и хришћанске љубави, односно то је љубеће сведочење. *Иконе* светаца се, према учењу светог Германа, прихватају као израз љубави према Светима, а икону Господа нашега Исуса Христа, која приказује Његове човечанске црте, које су постале видљиве захваљујући Његовом богојављењу, прихватамо да би се сачувала вечна успомена на Његов живот у пути, Његово страдање, спасоносну смрт и искупљење света које је одатле проишло; из Његове иконе познајемо величину смирења Бога Логоса.⁷⁸

Православна иконологија категорички одбацује служење *рукотвореним иконама* и обожавање истих, јер је то равно јереси и идолслужењу. Чак ни икону Христову не обожавамо јер она није исте природе са својим *Прволиком*.⁷⁹ Тројичном Богу служимо, а *светим рукотвореним иконама* се клањамо и поштујемо их.⁸⁰ Када је реч о служењу – богослужењу, тада се оно увек непосредно односи на Свету Тројицу (=сва Три Лица), а не односи се само на једно Лице.⁸¹ Свети Јован Дамаскин ову истину посебно истиче рекавши да се православни хришћани једноме Богу клањају, и Њему јединоме богослуже и Њему јединоме приносе богослужно покољење; јединоме Богу се клањају, једноме Божанству, али у Тројици богослуже Лица: Богу Оцу и Богу Сину отеловљеном и Богу Духу Светом, једноме Богу.⁸² Већ је раније, од стране Светих Отаца, наглашено да православни хришћани само Тројичном Богу служе – богослуже,⁸³ и не служе твари наместо Творцу, него служе Богу Творцу и немају других богова осим Њега (ср. Пон. Зак. 5, 7; 6, 4-13; Мт. 4, 10). Свети Григорије II, папа римски, је на својски начин објаснио горе наведену истину: „Поштујемо иконе не као богове..., да не да Бог! Ми полагамо наду на њих. Ако је пред нама Господња икона, говоримо: Господе Исусе Христе, Сине Божији, помози и спаси нас! А ако је пред нама икона Његове свете Мајке, говоримо: света Богородице, Мајко Господња, заступи нас пред Сином твојим, Богом нашим истинитим, да би се спасиле душе наше! А ако је икона мученика, нпр. Стефана, кажемо:

ως, Κατὰ Ἰουδαίων, PG 98, 173D; Λεοντίου Νεαπόλεως, PG 93, 1600C.

⁷⁸ Герман патријарх Цариградски, Ἐπιστολαὶ δογματικαὶ 2, Πρὸς Ἰωάννην ἐπίσκοπον Συνάδων, PG 98, 30A.

⁷⁹ Ср. Теодор Студит, Ἐл. 546, Ἰωάννη Γραμματικῶ, 826, 28.

⁸⁰ Исти, Ἐл. 428, Ἀθανασίῳ τέκνῳ, 599, 4.

⁸¹ Ср. Теодор Студит, Ἐл. 476, Νικήτα Σπαθαρίῳ, 686. E. J. Martin, *A History of the iconoclastic controversy*, London 1930, 190.

⁸² Јован Дамаскин, *нав. дело*, 1, 5.

⁸³ Опширније о овој теми види: H. G. Thümmel, *Bilderlehre und Bilderstreit. Abreiten zur Auseinandersetzung über die Ikone und Begründung vormnehmlich im 8. und 9. Jahrhundert*. Augustinus verlag, Wüzburg 1991, 101-110; Γ. Μαρτζέλου, «Οἱ θεολογικὲς προϋποθέσεις τῆς μεταβάσεως ἀπὸ τὴν εἰκόνα στὸ πρωτότυπο», ΕΕΘΣΘ/ΤΠ, Θεσσαλονίκη 1992, 514, примедба 38.

Првомучениче, заступи нас! Ето где ми упућујемо молитве посредством икона. Није тачно, царе, то што ти кажеш, наима, да ми мученике називамо боговима“.⁸⁴

Православни хришћани поштују вештаство (материју) од које су направљене *иконе* због тога што су оне испуњење божанском силом и благодаћу која их чини чудотворним.⁸⁵ Јован Дамаскин поставља трезвено питање: „Зар није материја предивно и трипут блажено крсно дрво? Или зар није материја часна и света Гора – место Лобање (распећа)? Или зар није материја животодавни и живоносни камен, Гроб свети, извор нашег васкрсења? Или зар није материја мастило и свесвета књига Јеванђеље? Зар није материја и живоносна трпеза која нам даје Хлеб живота? Или зар није материја злато и сребро од којих се праве крстови, плоче и чаше? Или, пре свега овога, зар није материја тело и крв Господа мога? Зато или одбаци поштовање и поклоњење према свему овоме или уступи место црквеном предању и поклоњењу икона Божијих и пријатеља Божјих благодаћу Духа Божјег. Не називај материју злом јер она није нечасна: ништа од онога што је Бог створио није нечасно. Такво схватање је манихејско. Само оно је нечасно што нема узрок у Богу него представља нашу измишљотину, слободним кретањем и стремљењем воље из онога што је природно у оно што је неприродно, а то управо и јесте грех“.⁸⁶

Поклоњење *светим иконама* и богословно целивање истих у Православној Цркви је потпуно супротно поклоњењима тварне природе (вештаства) која постоје у паганским религијама. Православни хришћани никада нису веровали да Бог станује у *иконама* и нису поштовали нити су се клањали *светим иконама* као идолима, нити су им приносили жртве, као што су то радили идолопоклоници.⁸⁷ С тим у вези, Јован Дамаскин каже да „ако сликаш Христа, а не и Свете, онда је јасно да ти не забрањујеш икону него – поштовање Светих, што се од памтивека нико није усудио да учини, па чак ни да покуша такву дрскост. Сликајући икону Христа као прослављеног, одбацујеш изображење Светих као непрослављених и тиме покушаваш да прикажеш истину за лаж... Очигледно, не ради се о борби против икона него против Светих“.⁸⁸ Од посебне важности је чињеница да „по питању икона треба тражити истину и циљ оних који их праве, па ако истинито и правилно и у славу Божију и његових Светих то бива, за подстицање на врлину и избегавање зла и спасење душа, онда их треба примати и поштовати као иконе и узор и слике за неписмене; и поштовати и љубити, и очима и уснама и срцем целивати као подобије (ὁμοίωμα) оваплоћеног Христа или његове Мајке или Светих, заједничара страдања и славе Христове и победника и уништитеља ђавола и демона и њихове обмане. А ако се неко дрзне да прави икону неваштаственог, бестелесног

⁸⁴ Mansi 12, 966BC. Ср. Mansi 13, 188 и 224.

⁸⁵ Ср. Θεόδωρου Α., "Ὅψεις τινές τῆς περὶ κάκου, θεόσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἱερῶν εἰκόνων διδασκαλίας τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, Θεολογία 43 (1972), 535.

⁸⁶ Јован Дамаскин, *нав. дело*, 1, 16.

⁸⁷ Ср. Григорије II папа римски, *Писмо Герману*, PG 98, 152B-153A.

⁸⁸ Јован Дамаскин, *нав. дело*, 1, 19.

(и невидљивог и неизобразивог и необојивог) Божанства, њу одбацујемо као лажну. Ако ли је, пак, прави у славу и поклоњење и почаст ђавола или демона, презиремо је и огњем спаљујемо. Ако, пак, неко обоготвори слику људи или птица или гмизаваца или другог неког створења, таквога проклињемо”.⁸⁹

Да ипак закључимо сентенцом коју смо више пута у раду навели, како свако поштовање *иконе* прелази на њен *прволик* (*узор*).

Prof. dr Jovan Purić

(Serbian Orthodox Church)

THE SECRET OF MIRACLE ICONS

Logos is real miracle, even more when humans are infused with God, blessings and miracle powers of the icons. Icons are blessed in the name of God and energies. Such icons existed in Byzantium and Serbian lands, especially after iconoclasm. Byzantines defended the Empire with special miracle icons. In this text is analyzed the sense of the phenomenon of miracle icons in the light of Christ's teachings.

---

⁸⁹ Исто, 2, 10.

